

IQTISODIY RIVOJLANISH STRATEGIYASIDA TARMOQLAR TARKIBIY O'ZGARISHINING AHAMIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7853528>

Esankulov Abdullo Eshpo'latovich

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot va turizm fakulteti

Iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda iqtisodiyotni rivojlantirish, iqtisodiyotning sohalari va tarmoqlari bo'yicha islohatlar hamda iqtisodiy rivojlanish strategiyasida tarmoqlar tarkibiy o'zgarishining ahamiyati haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Respublika, bozor, iqtisod, prinsip, boshqaruv, tarmoq, strategiya, mexanizm.

Respublika iqtisodiyotida davlatning roli va ishtirokini qisqartirish, iqtisodiyot tarmoqlarini boshqarishga bozor prinsiplari va mexanizmlarini keng joriy qilish, shuningdek aholi farovonligi va turmush darajasini oshirish bo'yicha aniq maqsadga yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Iqtisodiyotning o'zgarishi sharoitida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asoslangan maqsadli yo'nalishlarini shakllantirish, shuningdek mavjud ichki va tashqi omillarni hamda islohotlarning strategik ustuvor yo'nalishlarini hisobga olgan holda iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini aniqlash tizimi mavjud emas. Iqtisodiyotning hududiy va tarmoq taraqqiyoti, shu jumladan urbanizatsiya salohiyatini amalga oshirish orqali mutanosiblikni ta'minlash uchun ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish borasidagi ishlarni muvofiqlashtirish tizimi kerakli darajada yo'lga qo'yilmagan. Mamlakatimizda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va diversifikatsiya qilishni, shuningdek hududlar va tarmoqlarni rivojlantirish uyg'unligini ta'minlash maqsadida ishlab chiqarish kuchlarini samarali joylashtirish, hududlarning mavjud tabiiy va iqtisodiy resurslaridan samarali foydalanish asosida mamlakat sanoatini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish, innovatsiya ishlanmalari va texnologiyalarini joriy qilish, mehnat unumdorligini oshirish, ishlov berish tarmoqlarini jadal rivojlantirish va yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish asosida tovar bozorlari muvozanatini ta'minlash bo'yicha tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi "Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida prezident farmoni qabul qilindi. Iqtisodiy rivojlanish strategiyalarisi – ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlarida yuzaga keladigan asosiy muammolar, ularning yechimlari, O'zbekiston Respublikasini jadal rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari bilan tanishtirish hamda ularning ushbu

masaladagi fikrlash doirasini kengaytirishdan iborat. Vazifasi esa iqtisodiy rivojlanish to'g'risidagi turli xil nazariya va qarashlar; iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari; iqtisodiy rivojlanish mexanizmlarining amal qilish qonuniyatlari; O'zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari; ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashda davlat siyosati va uning asosiy yo'nalishlari; ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning xorij tajribalari kabi bilimlar bilan talabalarni qurollantirishdan iborat. So'nggi ikki yilda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasining ustuvor vazifalarini bajarish yuzasidan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi. Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tizimini tubdan isloh qilish, islohotlarni chuqurlashtirish, makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab qolish, asosiy ijtimoiy-iqtisodiy parametrlar va Davlat budjetining ijrosi uchun ularning mas'uliyatini oshirish ta'minlanmoqda. Iqtisodiy sohada davlatning ishtirokini qisqartirishga, davlat-xususiy sheriklik prinsiplarini rivojlantirishga, investitsiya siyosatini faollashtirishga, eksport salohiyatini va tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirishga, erkin tadbirkorlikni rivojlantirish yo'lidagi byurokratik to'siqlarni olib tashlashga yo'naltirilgan bir qator kompleks dasturlar amalga oshirilmoqda. Ijtimoiy sohadagi qayta o'zgartirishlar diqqat-e'tibor markazida turibdi. Qishloq joylarda va chekka hududlarda aholining uy-joy-maishiy sharoitlarini yaxshilash, kompleks infratuzilmani rivojlantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo'yicha qabul qilingan qarorlarning ijrosi ta'minlanmoqda. Ko'rilayotgan chora-tadbirlar respublika aholisi turli toifalarining moddiy farovonligi, hayot darajasi va sifati oshishiga muayyan darajada ko'maklashdi. Yurtimiz ishlab chiqaruvchilarining an'anaviy tashqi bozorlardagi o'rnini mustahkamlash va kengaytirish, yangi tashqi bozorlarni o'zlashtirish bo'yicha tizimli ishlarni ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi komplekslari, tarmoqlar va hududlar rahbarlariga har bir tarmoq va hudud bo'yicha eksport strategiyasini ishlab chiqish vazifasi topshirildi. "Bugungi o'zgaruvchan sharoitda iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashning eng samarali yo'li bu – ichki imkoniyatlarni ishga solish, import bo'layotgan ayrim mahsulotlarni o'zimizda ishlab chiqarish va sanoatni yanada rivojlantirish. Bu milliy iqtisodiyotimizning ustuvor yo'nalishi bo'lishi kerak," – dedi Shavkat Mirziyoyev. Ma'lumki, sanoat korxonalarini ilm va innovatsiyadan ajrab qolsa, yangi raqobat sharoitiga moslashishi qiyin bo'ladi. Innovatsion rivojlanish vazirligiga hududlardagi korxonalarni zamon talabiga uyg'unlashtirish, mahsulot sifatini oshirishga ko'maklashish bo'yicha vazifalar yuklatildi. Ijrosini bugungi kunda amalda ko'rib turibmiz. Iqtisodiy rivojlanish strategiyasining bir qancha tarmoqlari mavjud. Mamlakatimizda xomashyosi bo'lgan yana bir sanoat tarmog'i bu – qurilish materiallari. Bu boradagi geologiya zaxirasini kengaytirishga 100 milliard so'm ajratilgan. 1 milliard 800 million dollarlik 420 ta loyihani amalga oshirish rejalashtirilgan. Mutasaddilarga ushbu loyihalarni o'z vaqtida ishga tushirish, qurilish materiallari eksporti hajmini oshirish bo'yicha ko'rsatmalar

berildi. Albatta "iqtisod" so'zini birinchi bo'lib yunonlar ishlatgan, kim uni uy xo'jaligi boshqaruviga murojaat qilish uchun ishlatgan. Ayni paytda Platon yoki Aristotel kabi faylasuflar iqtisodiyotning dastlabki ta'riflarini shakllantirishgan, vaqt o'tishi bilan bu tushuncha takomillashgan. Iqtisodning bir qancha tarmoqlari mavjud.

Mikroiqtisodiyot va makroiqtisodiyot.

Nazariy va empirik iqtisodiyot.

Normativ va ijobiy.

Pravoslav va heterodoks.

An'anaviy, markazlashgan, bozor yoki aralash iqtisodiyot.

Bugungi kunda iqtisodiyotning tarmoqlarini, turlarini bo'yicha mamlakatimizda qator islohatlar amalga oshirilmoqda. 2020 yilda O'zbekiston iqtisodiyoti 1,6 foizga o'sdi, bu mamlakatni mintaqada ijobiy o'sishga muvaffaq bo'lgan sanoqligina bo'lgan davlatlar safiga qo'shildi. Bugungi kunda esa uning ulishi yanada o'sdi. O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va diversifikatsiyalash bo'yicha tanlangan strategik vazifalar, ularning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi natijasida yurtimiz dunyodagi sanoqli davlatlar qatorida iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning barqaror sur'atlarini ta'minlash, aholining moddiy farovonligini yuksaltirishga erishmoqda. Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga murojaatnomasida – "2017-yilda barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlari 5,5 foizni tashkil yetdi, eksport hajmi qariyb 15 foizga ko'paydi. Tashqi savdo aylanmasining ijobiy saldosi 854 million dollarga" yetdi1 – degan fikrlaridan ham mamlakatda oxirgi yillarda barqaror o'sish sur'atlarining saqlanib qolayotganligini ko'rish mumkin. Bugungi kunda raqobat kurashi tobora kuchayib, shiddatli tus olayotgan va jahon bozori konyukturasi keskin o'zgarib borayotgan murakkab vaziyatda hamda mamlakat aholisi soni va ularning iste'mol tovarlariga bo'lgan talabining oshib borishi hisobga olinib, Respublika iqtisodiyotini jadal rivojlantirish va yalpi ichki mahsulotning barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlash vazifalari qo'yildi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O'zbekiston Respublikasining kelajakda mamlakatni yanada rivojlantirishga mo'ljallangan strategik vazifalarida "2030-yilga borib mamlakatimizda yalpi ichki mahsulot hajmini kamida 2 barobar oshirish..." masalasining qo'yilishi va Prezident Sh.M.Mirziyoyevning – "Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolish – eng muhim ustuvor vazifamizdir"– deb ta'kidlashlaridan hamda "2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi"da "yalpi ichki mahsulotning yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash" vazifasining belgilab qo'yilishi Respublikada ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash naqadar dolzarb masalalardan ekanligi ko'rinib turibdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida prezident farmoni
2. Mirziyoyev Sh. M. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASI" to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
3. Kvint V.L. Strategiyalash nazariyasi va amaliyoti: dayjest./ V.L.Kvint. Toshkent: Tasvir, 2018, -160 b.
4. To'xliiev N., Haqberdiev Q., Ermatov SH., Xolmatov N. O'zbekiston iqtisodiyoti asoslari.-T.: "O'zbekiston milliy entsiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. 2016. 280 b.
5. Berkinov B.B., Asqarova M.T., Abduraximova S. O'zbekistonni rivojlanish strategiyasi: o'quv qo'llanma. – T.: 2019., ... bet.
6. Албегова И.М., Емцов Р.Г., Холопов А.В. Государственная экономическая политика.-Москва МГУ.Изд."Дело и сервис", 2018 -320
7. Mambetjanov Q.Q. Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot nazariyasi. O'quv qo'llanma. T.:TDIU, 2015.
8. Norqulov D.T. "O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasi" fanining o'quv-uslubiy majmuasi. 2018
9. G'afurov U.V., Mustafaqulov Sh.I., Bo'taboev M.Sh. "O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasi" fanining o'quv-uslubiy majmuasi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi, 2016. 256 b.